

Gurekin edo gu gabe

Zaila izango zaio kulturaren munduari ere, datozen asteotan, datorren urte osoan, Ibarretxe lehendakariak mahai gainean jarritako proposamenaz ez aritzea. Dagoeneko irakurri ditut euskal kulturaren «*pope*» maila (zentzurik onenean, noski; *lider* baino gehiago gustatzen zaidalako) duten hainbaten hausnarketak, baita dozena erdi batek elkarrekin idatzitakoa ere, eta behin baino gehiagotan jorratuko den bidea izango da hori, zalantzarik gabe, itxura batean ondo jorratuta utzita ere, izango baita gauetik goizera dena lokazteko ahalmenik izango duenik ere.

Zalantzarik gabe izango da beraz hizpide Ibarretxerena, baina ez da izango noski bere proposamenean kulturari aparteko tarte berezirik eskaini ziolako. Harri eta zur geratu nintzen —egia da-ta— Euskal Herriak historian zehar beste izen batzuk ere izan dituela esan zuenean (Vasconia, Reino de Navarra, País Vasco-Navarro), baina oraindik harrituago, Espainiak Eusko Jaurlaritzari ematen ez dizkion konpetentziak bere gain hartzeko prest dagoela esan eta berehala, Ertzaintza 200 kidedan zabalduko duela esan eta segidan, euskal zinematografiak aritu zenean. Alegia, euskal zinematografia suspertzeko ere hainbat programa martxan jarriko dituela bere gobernuak, programa horiek jartzea espainiar Estatuko legediaren arabera Espainiako Gobernuari badagokio ere. Joño!, esan nuen nere baitan. Kultura kontuak Ertzaintzaren atzetik Ibarretxereren diskurtsoan! Baina diskurtsoak linealki, gertatzen diren une berean entzuteak horixe du, eta benetako mamira heldu gabe geunden oraindik.

Inork ez dio ukatuko berritasunik Ibarretxereren diskurtsoari —gustukoa izatea edo ez beste kontu bat da—, baina inork ez dio ukatuko, ezta ere, kultura kontuak ahaztuta utzi zituela nabarmen. Diskurtsoaren zati garrantzitsuena gaztelaniaz egiteaz gain, euskararen inguru-

ko aipamen zehatzagoak bota nituen faltan nik. Herri honen nortasun propioa duela behin eta berriro errepikatu zuen; normalizaziorako bidean abiatu nahi bada, argi izan behar dela Euskal Herria ez dela Estatu baten mende dagoen lurralde zati bat... Bai, ondo leudeke horiek guztiak, baina herri hau zerbait baldin bada, nortasun propioa baldin badu, zerbaitegatik du. Ez Pirinioen bi aldeetan aspalditik ageri delako bakarrik. Hizkuntzak ere izango du garrantzirik. Amurizarekin batera: «...ez al dakizu euskara dela euskaldun egiten gaituena?».

Bada, urtebeteko hausnarketa prozesua zabaldu duenez Ibarretxek, nire proposamen xumea prestatzen ari den paktu berri horretarako: «Euskal administrazioaren hizkuntza ofiziala euskara izango da. Nolanahi ere, administrazioa saiatuko da Europako gainerako hizkuntzak erabili nahi dituzten heritarrak euren hizkuntzan atenditzen, eta ahalegin berezia egingo du gaztelania edo frantsesa erabili nahi badituzte».

Euskal Herritik Flandesera

Rubens etorri zitzaidan burura Ibarretxeri entzuten ari nintzela. Peter Paul Rubens. Egun gutxi batzuk berandua-go zabaldu zuten bere erakusketa Guggenheim Bilbao Museoa, Flandesko arte barrokoaren beste maisu batzuen lanekin batera. Kronikek diote Rubensek nederlandera, frantsesa, ingelesa, italiara eta gaztelania behar bezala menderatzen zituela, eta horregatik egin behar izan zituela behin baino gehiagotan diplomatiko lanak. Katolizismotik kalbinismora eta Kalbinen ideiak utzi eta berriro ere Erromako diziplinara itzultitako gizona izanik (1577-1640, koka gaitezen ongi), Rubensek Errenazimentu garaiko gizonaren traza guztiak zituen (ez da Leonardo izango, baina hortxe nonbait), baina, hara non, barrokoaren maisu handienetakoa dugu. XVII. mendeko artistarik garrantzitsuenetakoa. Gauza bat izaten baita prestakuntza eta norberak duen itxura, eta gero oso bestelakoa benetan lortzen duena.

Rubensen kontuekin jarraitu aurretik, Ibarretxeri entzunez zergatik etorri zitzaidan Rubens burura? Kasualitatez, bere erakusketari buruzko dokumentazioa mahai gainean nuelako Ibarretxeri entzuten nion bitartean, eta San Petersburgoko Ermitage museotik ekarritako lanak ikusi gabe baneuzkan ere, beti erakargarria gertatu zaidanez, nire inkontzienteak nolabaiteko bromaren bat egin nahi izan zidalako. Flandestik irten eta Europako gorte askotan —bai nagusietan behintzat— atea zabaltzea lortu zuen gizona izan zelako. Baita Espainiakoan ere, noski. Baina horrekin batera etorri zitzaidan burura Flandes izan dela Europako historian hainbat iraultzaren sorgune ere —Europako mapa politikoa aldatu duten iraultzak— eta Flandes izan zela Espainiako inperioa hausten hasi zen lehen lurraldeetakoa (guk geuk Noainen ia itxaropen guztiak galdu behar izan genituen bitartean). Eta, aitortu dezadan hau ere, Ibarretxek, harritu egin ninduelako: gauza bat izaten baita itxura, eta oso bestelakoa benetan egiten dena.

Baina Rubensek Ibarretxeren diskurtsoan sortu zidan kortozirkuitua alde batera utziz (zirkuitulaburra gomendatzen omen du Euskaltzaindiak, baina ordenadorea blokeatu egiten zait hitz hori idazterakoan, parentesiak jartzen ez badizkiot behintzat), eta Rubensen beraren lanera itzuliz, Guggenheim museoak otsailaren erdialdera arte eskaintzen digun erakusketa hau benetan gomendagarria dela esan beharra dago, eta ez Rubensen lanak beste inon ikus ez daitezkeelako (museo askotan ikusiko zenituzten bere lanak, nik azkenetakoa, benetan liluragarria, Cambridge-ko King's Collegeren kaperan: *Emege magoen adorazioa*. Joan ikustera ahal baduzue!). Hori baino gehiago, Rubensen lan gehienek espazioa oso-osorik betetzen dutelako. Benetako zirrara sortzen duten artelanak direlako. Eta jakinik, berarekin batera, bere dizipulu batzuen lanak ere badaudela ikusgai, bereziki Anton van Dyck-enak (beste batzuk ezezagunak ziren niretzat), ba zeresanik ez. Barrokoaren maisuen bidetik abiatu eta jarraitu nahi duenak, Rubensen lanez gain, Rembrandt-enak ere ikus ditzake, oso erakusketa berezi batean, baina horretarako Erromara joan beharra dago, Quirinale jauregira. Lupa bat eta guzti

ematen dute sarreran, pinturak, eta bereziki grabatuak, erabateko xehetasunez ikusi ahal izateko. Eguberri aldera edo bidaiaren bat egitekoak baldin bazarete esaten dut!

Eta Erromatik Euskal Herrira

Rembrandtena ikustean Erroma bera ere milaka euskal herritarrez josita baldin bazegoen ere (Aragoiko apaiz baten santifikazio zeremoniara bildutakoak), itzul gaitezen Euskal Herrira, ez nuke galdu nahi-eta Ibarretxeren diskurtsoaren haria, eta kultura munduaren inguruan egin zituen aipamen eskasak alde batera utziz (zinematografiari behar zaion errespetu osoz), beste proposamen bat ere egin nahi baitiot Ibarretxeri aldizkari honen bidez: oso serio hartu beharko luke Ibarretxek kulturaren mundua, eta kulturaren munduan ari diren gizon-emakumeak bereziki, hausnarketarako zabaldu duen prozesu honetan. Egun gutxi batzuk baizik ez daramatza bere proposamena batzuei eta besteei aurkezten, baina orain artean, komunikabideetan ia egunero agertzen diren aurpegiak besterik ez ditugu ikusi Ajuria Enean. Badakit erabateko diskrezioz beste hainbat kontaktu ere izaten duela presidenteak, baina nire iritzian, hauxe izan daiteke euskal kulturaren mundua ere debate honetan murgiltzekoa, eta murgilarazteko aukera.

Ondo dago alderdi politikoetako ordezkariekin hitz egitea, sindikatuekin, enpresaburuekin (bide batez, ba ote da Europan beste herrialderen bat enpresaburuek Gobernuari hortzak hain gogor erakutsi dizkietenik? Kezkagarria da egoera, benetako autoritatea duen inoren kontra ez baita agertzen sekula kapitala. Ibarretxeren tokian, Haziendako inspektoreak bidaliko nizkieke nik, ez enpresetara, euren etxeetara baizik, ELA sindikatuak urtero esaten duenez, enplegatuek baino askoz diru gutxiago aitortzen omen dute-eta euskal enpresaburuek). Baina horiekin guztiekin batera, eta nahiz eta askotan ez nabaritu, herri honetan kulturaren munduan mugitzen diren gizon-emakumeak iritzi sortzaileak dira. Ez beharbada egun ba-

tetik besterako «pelotazoak» ematen dituzten horietakoak. Baina bai gizartearen sektore askotara iristen den azpi-sare ideologiko ezkutu bat sortzen dutenak.

Eta Ibarretzek —Eusko Alderdi Jeltzaleak— debatea zabaltu duenez, ezin da hausnarketa sakonerako aukera alferrik galdu. Hausnarketa kulturala, lehenik eta behin, historiatic hasi eta hizkuntzaren arloraino gai guztiak jor-ratuko dituen, eta politikoa ondoren edo horrekin batera. Baina gehiegizko luxua izango litzateke Ibarretxerentzat kulturaren mundua sakon arakatu eta aztertuko ez balu, Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako mugez gaindi gainera. Tristea baita aurtengo udan Euskal Herrian izan diren ekitaldi kultural nagusietara joan, eta euskara hankapetik harago ikustea (Biarritzen, XX. mendeko arteari buruzko erakusketa bikainean esku-orriak espainieraz eta frantsesez bakarrik zeuden: Donostiako Zinemaldiko gala nagusietan *gabon* eta *eskerrik askotik* ez ziren pasatu). Eta tristea, baita ere, Euskal Herrian zabaltu den debate honi eutsiko ez balio euskal kulturaren munduak. Historiak beti aurrera egiten baitu. Gurekin, edo gu gabe. Ondo asko zekien hori Rubensek.°